

תספורת בימי ספירה

ר"ח אייר שחל בשבת

השנה ר"ח אייר חל בשבת אז נשאלתי האם מותר להסתפר ערב שבת. והנה כתב המשנ"ב (תצג, ה) שאף להנוהגין איסור גם עד ר"ח אייר, מ"מ אם חל ר"ח בשבת כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת ור"ח, יש להתיר להסתפר בע"ש מפני כבוד השבת, וגם לישא אשה בו ביום כיון שעיקר הסעודה יהיה בשבת ור"ח.

תספורת בר"ח

וכבר הקשו האחרונים שהמשנ"ב סותר את עצמו ממה שכתב (סי' רס) להחמיר לא להסתפר בר"ח אפילו ביום ששי, א"כ איך התיר להסתפר בע"ש, הרי אם ר"ח אייר חל בשבת אז ר"ח הוא יום ששי ושבת. והיה אפשר לומר שכוונתו כאן למי שאינו מקפיד על "צוואת רבי יהודה החסיד".

תגלחת בר"ח שחל ביום ה' - ו'

והנה המג"א (סי' רס בהקדמה) מביא שהב"ח כתב בשם מהרש"ל שיש להסתפר בע"ש ולא ביום ה' שאין ניכר שעושה לכבוד שבת. ותמה עליו דמשנה שלימה שנינו (פ"ב ופ"ד דתענית) ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ופרש"י דרך רוב בני אדם לספר בה' ולא בע"ש מפני טורח שבת, ואפשר דמ"מ מצוה מן המובחר בע"ש, אלא שאנשי מעמד לא היו פנוים בע"ש. ומיד אח"כ מביא המג"א דיש מקומות שאין מגלחים בר"ח אפילו חל ביום ו', כי כן צוה ר"י החסיד.

ושמעתי פעם בשם הגר"י קמינצקי זצ"ל להקשות על הקשר שבין שני הדינים במג"א, א' שיכול להסתפר לכבוד שבת גם ביום ה', ב' שלא מסתפרים בר"ח אפילו בערב שבת. והסביר הגר"י שכל הסיבה שאנחנו מחמירים כרבי יהודה החסיד אפילו בערב שבת (אע"פ שיש כאן משום כבוד שבת), הוא משום שיש לו אפשרות להסתפר ביום ה', יום לפני ר"ח, ויקיים מצות כבוד שבת, וגם החומרא של ר"י החסיד, אבל במקרה שלא שייך להסתפר ביום חמישי כגון שגם יום ה' הוא ר"ח, אז מותר להסתפר לכבוד שבת אפילו בר"ח.

ולפי הגר"י ניחא כאן שהרי א"א היה לו להסתפר ביום ה' משום שהיה נוהג בו אבילות, א"כ הוי כמו שחל ר"ח ביום ה' וביום ו', שהתיר הגר"י להסתפר ביום ו' לכבוד שבת, משום שא"א שענין אחר. שוב ראיתי שכ"כ בספר אמת ליעקב על שו"ע.

אבל עי"ש שהעיר מהמג"א שלא הביא מש"כ המשנ"ב לענין תספורת, רק כתב (שם ס"ק ב'), וז"ל כשחל ר"ח בשבת מותרין הכל לישא באותו שבת, ומסביר הגר"י שע"כ כוונתו לע"ש, שהרי אסור להתחתן בשבת, וכמו שהביא דבריו המשנ"ב (שם) וז"ל גם לישא אשה בו ביום כיון שעיקר הסעודה יהיה בשבת ור"ח. אבל כתב שאין קושיא שהמחבר עדיין לא דבר על תספורת לכן לא כ"כ המג"א אלא לענין נישואין, אבל אה"נ ה"ה לענין תספורת.

ועי' משנ"ב מהדורת דרשו בשם ספר בין פסח לעצרת שכן הורה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. ועי' בספר הל' חג בחג (ז, הע' 51) שכן פסק גם הגר"ש זצ"ל היות וכל ענין של רבי יהודה החסיד אינו מנהג קבוע וכל שלא נהג איסור בזה אין חייב לקיימה דרבים נוהגים היתר. עוד

הביאו שם שהגר"י קמינצקי אסר, וזה לא נכון, שאני שמעתי מעד נאמר (מו"ר הגר"ק אפשטיין שליט"א) שכך סבר הגר"י וכן מודפס גם בספר אמת ליעקב בשמו.

מי שנוהג אבלות מל"ג ואילך

לפי ההסבר של הגר"י כל זה לא שייך אלא במי שנוהג אבלות עד ל"ג בעומר שלא היה לו אפשרות להסתפר ביום חמישי, אבל מי שנוהג אבלות מר"ח עד שלשת ימי הגבלה שהוא היה יכול להסתפר ביום חמישי אין לו היתר להסתפר ביום ששי.

אמנם ראיתי במשנ"ב מהדורת דירשו שהביאו בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שה"ה למי שנוהג אבלות מר"ח אייר ג"כ מותר. וצ"ע שהם מביאים שהגר"מ אמר סברא הנ"ל משום שלא היה לו אפשרות להסתפר קודם. (ואין ספק "בין פסח לעצרת" תחת ידי כעת לבדוק המקורות).

תספורת ביום ה' כשחל ר"ח אייר בשבת

אבל אין זה דעת כל הפוסקים, דיעויין בספר שיירי כנה"ג (סי' תצג) שהיכא שחל ר"ח אייר בשבת שלאילו שמקפידים כרבי יהודה החסיד לא להסתפר בר"ח, מותר להם להסתפר ביום ה', דהוי גם לכבוד שבת. הרי לן שס"ל שאלו שמקפידים לא לגלח בר"ח אפילו בע"ש, אין נ"מ אם היה אסור ביום ה'. אבל אינו ראייה משום דס"ל שגם ביום חמישי הוי מספיק כבוד שבת שאפשר לדחות האבילות. והמשנ"ב חולק וסובר שאע"פ שתספורת ביום חמישי נחשב לכבוד שבת, אבל אינו מספיק לדחות מנהג אבילות.

ועי"ע בספר בין פסח לשבועות (פרק י' הע' ז) ששמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א שבשנת תשל"ה שחל ר"ח אייר בשבת, לא היקל אביו להסתפר בערב שבת משום שחשש לצוואת רבי יהודה החסיד. משמע שלא הסתפר גם ביום חמישי א"כ מבואר שאפילו שלא אפשר ביום חמישי עדיין הקפיד על צוואת רי"ח. וכן שמעתי בשם הגריש"א זצ"ל לענין ר"ח סיון שחל ביום ששי, (ומקפידים כמנהג ירושלים הנ"ל) שלא התיר להסתפר לאלו שמחמירים כרבי יהודה החסיד, אע"פ שהיה אסור להם ביום חמישי. וזה סותר מה שהבאנו ממנו לעיל.

תספורת בר"ח אייר

כתב הב"י (סימן תצג) שיש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר, לפי שראש חודש הוא כמו יום טוב ואין לנהוג בו דבר שהוא משום אבלות. אבל כתב שכיון שלא נהגו רוב העולם כן טעות הוא בידם, ואפשר שיצא להם כן ממה שכתב הר"י נ' שועיב בשם התוספות שמה שאמרו ל"ג לעומר אינו כמו שנוהגים, אלא שלשים ושלשה יום כשתסיר שבעת ימי הפסח ושבע שבתות ושני ימים של ראש חודש שהם ששה עשר ימים שאין אבלות נוהג בהם נשארו מן הארבעים ותשעה יום שלשים ושלשה יום, ומפני שראו שם דשני ימים של ראש חודש אין אבלות נוהג בהם נהגו בהם היתר, אבל שיבוש הוא, דלא אמרו דשני ימים של ראש חודש אין אבלות נוהג בהם אלא לנוהגים איסור תספורת עד עצרת, דבלא שני ימים דראש חודש משכחת שלשים ושלשה יום, אבל לדידן דלא נהגינן איסור אלא עד ל"ג יום בעומר בלבד כל שלשים ושלשה יום אסור להסתפר ואפילו בראש חודש.

אבל בשו"ת רדב"ז (ח"ב סימן תרפז) חולק על הב"י ומצדיק המנהג, יעו"ש שכתב שהוא עצמו מסתפר כל חדש ניסן ור"ח אייר, וכן נהגו רוב העולם, והטעם כיון שהם אסורים

בהספד ובתענית אין אבילות זה שהוא תלוי במנהג נוהג בהם. ומה שכתוב בב"י שמנהג זה הוא בטעות אינו נכון כלל, דאפילו לדידן שאין אנו נוהגין איסור התספורת אלא עד ל"ג בעומר, מ"מ ר"ח אינו בכלל האיסור כיון שהוא אסור בהספד ובתענית, שהרי עיקר איסור התספורת אינו מן הדין אלא ממנהג ואתי מנהג ומבטל מנהג בטעמא כל דהו.

מצטער

ועי"ש עוד שכתב דבר פלא שה"ט דמותר משום דאיכא צער בגידול השיער למי שרגיל להסתפר, ולא עדיף האי מנהגא ממצות עשה של סוכה דקי"ל מצטער פטור, ובל"ג יום השערות גדלו הרבה והאדם מצטער.

וחוץ מזה כתב שראה כמה קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל ומסתפרים בכל שבוע כפי מנהגם לכבוד השבת, וכיון שאין זה קבוע בכל ישראל, אף על פי שאותו מנהג שנהגו להסתפר בר"ח אייר לא יהיה מנהג כלל, נקיטין כוותיה דהוי מנהג ממוצע ומינה לא תזוז.

ויש להעיר על דבריו טובא, דמה שכתב שמותר משום דמצטער קשה מאוד להולמו, הרי כל אבל מצטער בגידול שער, ואדרבה משום כך אסרו עליו תספורת כדי שיהיה בצער. אבל שוב העירו לי שזה לא נכון שהרי רש"י (סוכה כה, ב) כתב להדיא שאין חיוב לאבל להצטער, א"כ צ"ל שהאיסור להסתפר הוא משום שלא יעסוק בדברים שמפיצים את עצמו כדי שיתן לב למצבו, ולא יסיח דעת מן האבילות.

תשבו כעין תדורו

ומה שהוכיח מזה שמצטער פטור מן הסוכה ג"כ תמוה, שהרי שם הפטור הוא משום דכתיב "בסוכות תשבו", ודרשינן "תשבו כעין תדורו", אבל בשאר מצוות אין פטור של מצטער, כמבואר בתוספות (סוכה כו, א), שכתבו בטעם ההיתר שאין אדם דר במקום שמצטער, וכן הוא במאירי (סוכה כה, א) וז"ל וטעם כולם תשבו כעין תדורו, והרי אין מטריחין לאדם בהיותו בחליו לעמוד במקום שמזיק לו. א"כ פשוט שאין זה אלא פטור בסוכה ולא בשאר מצוות, ואטו כל מצטער בעשיית מצוה יפטר מן המצוה, והוא תמוה.

[הרדב"ז הולך פה לשיטתו במה שכתב במקום אחר (שו"ת רדב"ז ג, תכה) שחולה פטור משנים מקרא ואחד תרגום, **דלא יהא אלא מצטער שהוא פטור מן הסוכה שהוא מצוות עשה של תורה**.]

ובשו"ת יוסף אומץ (סימן לז) מוכיח מדברי הרדב"ז אלו שלא היה נוהג דבר זה שלא להסתפר בר"ח. וכן מוכיחים מהב"י שדן ב"מנהג" הזה ולא העיר מצד תספורת בר"ח.

תספורת ביום ששי כשחל ר"ח אייר ביום א'

הזכרנו דברי השיירי כנסת הגדולה, ועי"ש שנשאל בר"ח אייר שחל להיות באחד בשבת, אם יכולים להסתפר ביום ו' שלפניו. ודעת השואל היה לדמותו לל"ג בעומר שנפל ביום א', שהתיר מהר"י וייל ז"ל להסתפר ביום ו'.

ל"ג בעומר שחל ביום ראשון

הכנה"ג השיב שאין ראייה מהתיר של מהר"י וייל. דהתם הטעם משום שהם נוהגים להסתפר בר"ח אייר ובל"ג בעומר, ומל"ג ואילך אין מסתפרין עד חג השבועות. ואותם הנוהגים להסתפר מל"ג ואילך, אין מסתפרין בר"ח אייר, כמו שהוא מבואר ברמ"א (ס"ג). ועל פי

מנהג זה התיר מהר"י וייל ז"ל [דינין והלכות סי' נ"א] דל"ג שחל ביום א' מסתפרין ביום ו' לכבוד השבת, לפי שביום א' לא שכיחי ספרים שהוא יום אידם, ואם לא יסתפרו ביום ו' לא ימצאו להסתפר ביום ראשון, שהספרים הם גוים ואין עושים מלאכה, ונמצא שביום ב' אינו יכול להסתפר עד חג השבועות, ולכן התיר מהרי"ו ז"ל להסתפר ביום ו' לכבוד השבת. אם כן לדידן דליתא להאי טעמא, אפילו בל"ג שחל ביום א' אין מסתפרין ביום ו' שלפניו.

ואף על מהר"י וייל ז"ל נמצאו לו חולקים, והוא מהרי"ל בדרשותיו [דיני ימים שבין פסח לשבועות, כ"א ע"ב] שאסר שם בפירוש. ואיברא שהב"ח כתב שרש"ל כתב שהעיקר כדברי מהרי"ו ז"ל וכן נוהגין, גם בספר הלבוש כתב דכיון דהוא אבילות ישנה קי"ל הלכה כדברי המקל, אבל מהטעם הראשון יוצא, דבנ"ד אפילו למתירים שם לדידן אין להתיר בל"ג לעומר שחל ביום א', וה"ה ר"ח אייר שחל ביום א'.

ר"ח סיון שחל ביום א'

והנה דנו הפוסקים בר"ח סיון שחל ביום ראשון האם מותר להסתפר ערב שבת, דעת הפרי מגדים (אשל אברהם סימן תצג, ה) שמותר, דכמו בל"ג בעומר שחל ביום א' דמותר בערב שבת, הוא הדין כאן.

אבל עי' בספר חכמת שלמה (תצ"ג, ב) שמביא דברי הפרמ"ג וחולק עליו משום שעיקר טעם הרמ"א (או"ח תצג, ב) שאם חל ל"ג בעומר ביום ראשון, שנוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד שבת, הוא משום שאם לא יסתפר ביום א' מחמת אונס נמצא שגם בשבת הבא יהיה בנוול, נמצא שהוא מנוול שני שבתות, ומשו"ה התירו כבר מערב שבת, וממילא היכא שחל ר"ח סיון ביום א' שלפי המנהג מותר לו להסתפר אח"כ, אין כאן חשש שלא יסתפר עד שבת הבא, ולכן אסור להסתפר ערב שבת. ועי"ש עוד טעם לחלק, דרק בל"ג בעומר דהוי היתר גמור התירו גם לפניו בסמוך, משא"כ ר"ח שאינו ההיתר ברור כלל, אז די בזה שתסתפרים ביום ר"ח עצמו, ואין להתיר מחמתו ביום ו'.

להסתפר ביום ו' לנוהגין אבילות עד ל"ג בעומר

ולפי דברי מהרש"ק יצא חומרא גדולה, שרק לאלו שנוהגין מנהג אבילות מר"ח עד ג' ימי הגבלה הותר להם להסתפר ביום ו' היכא שחל ל"ג בעומר ביום ראשון, דאולי לא יסתפרו ביום א' ויהיה בניווול שני שבתות, אבל לפי המנהג שנוהגין אבילות רק עד ל"ג בעומר ולאחריו מותר, א"כ הוי כמו ר"ח סיון שחל ביום א' שהיות ויש הרבה זמן עד שבת הבא אין חשש שלא יסתפר, וא"כ אסור להסתפר ביום ו'. וכן שמעתי שהורה הגריש"א זצ"ל. (ועי' לקמן מה שהבאנו בשם הגרמ"פ זצ"ל).

זלזול דשבת

ויש עוד סברא למה מותר להסתפר בע"ש היכא שחל ל"ג בעומר ביום ראשון, והוא מה שכתוב בקונטרס "לתורה ולהוראה" (חוברת ב) בשם הגרמ"פ זצ"ל, שאם יסתפר ביום ראשון, משום שהוא ל"ג בעומר, יהיה זלזול לכבוד שבת, שבשביל ל"ג בעומר שאינו כ"כ יו"ט מסתפר, ואינו מסתפר בשביל שבת שקדושתו יותר חמור.

ולפי"ז כתב שאסור להסתפר ערב שבת היכא שג' ימי הגבלה מתחיל ביום ראשון, דשם ליכא זלזול משום שהטעם שמסתפר ביום ראשון אינו משום שהוא יו"ט אלא שהסתיים ניהוג

האבילות, ולכן אין כאן בזיון לשבת. וכתב הגרמ"פ שהגע בעצמך האם אבל ל"ע שסיים השלושים ביום א' יהיה מותר לו להסתפר ביום ו' משום זלזול דשבת, אלא כנ"ל דזה שמסתפר ביום א' אינו אלא משום דסיים אבילותו, ולכן אינו בזיון לשבת, שאינו מסתפר ביום ו' שאז היה אבילות עדיין בתוקפו.

ולפי"ז שוב יהיה נ"מ בין מי שנוהג אבילות עד ל"ג בעומר, דאז ליכא בזיון, וממילא אסור לו להסתפר ערב שבת, לבין מי שנוהג אבילות מר"ח אייר עד ג' ימי הגבלה ומסתפר בל"ג בעומר, משום דהוי יו"ט, דמותר לו להסתפר ביום ו' משום זלזול דשבת, לבין מי שנוהג אבילות עד ל"ג בעומר שאסור לו להסתפר ביום ששי שאין כאן משום זלזול בכבוד שבת.

אבל מסיימת הפוסקים משמע שההיתר של הרמ"א קיים גם לאלו שנוהגין דיני אבילות רק עד ל"ג בעומר. וכ"כ בספר שיירי כנה"ג (סי' תצג, ה) וצ"ל שס"ל שההיתר מבוסס על זה שאם יסתפר ביום ראשון ולא בערב שבת יהיה זלזול לשבת, ולא משנה א"כ מה סיבה שמסתפר ביום ראשון, אבל לפי"ז עדיין יש קושיית הגרמ"פ למה זה שונה ממי שסיים השלושים ביום ראשון.

שוב ראיתי שהגרשז"א וצ"ל (הליכות שלמה ספה"ע יא, כד) פסק שמותר להסתפר ביום ששי אם חל יום א' של ג' ימי הגבלה ביום ראשון משום כבוד שבת, מידי דהוי אל"ג בעומר שחל ביום ראשון. (לאילו שאינם מקפידים על רבי יהודה החסיד) ועי"ש (הערה 94) שהסביר שאע"פ שיש לחלק דשם הבזיון הוא בזה שמכבד "חג" של ל"ג בעומר ואינו מכבד השבת, (כחילוקו של הגרמ"פ) אבל כמו שמותר לאבל להתרחץ ביום ששי היכא שהשלושים נגמרים בשבת, משום שיהיה מותר לו מיד במוצ"ש והוי בזיון לשבת, ה"נ בענייננו.